

Typologie der phonologischen Systeme

Kriterien der typologischen Charakteristik phonologischer Systeme:

- 1) Zahl und Qualität des Phoneminventars;
- 2) Zahl und Qualität der phonologischen Oppositionen und Korrelationen;
- 3) Phonemneutralisation;
- 4) Stärke der phonologischen Opposition;
- 5) Phonemdistribution;
- 6) Funktionen des Phonems in einem Wort.

Klassifizierung der deutschen und ukrainischen Vokale nach den wesentlichen differenzierenden Merkmalen:

1. Zungenposition	+	+
2. Quantität	+	-
3. Qualität (Öffnungsgrad,)	+	-
4. Labialisierung	+	+

Klassifizierung der deutschen und ukrainischen Konsonanten nach den wesentlichen differenzierenden Merkmalen:

- Beteiligung der Stimme und des Geräusches (за участю голосу та шуму);

<u>Сонорні</u>		[в], [м], [н], [н'], [л], [л'], [р], [р'], [й]	голос переважає над шумом.
Шумні	<u>Дзвінкі</u>	[б], [д], [д'], [г], [з], [з'], [ж], [дж], [дз], [дз'], [г']	шум переважає над голосом.
	<u>Глухі</u>	[п], [т], [т'], [к], [с], [с'], [ш], [ч], [ц], [ц'], [ф], [х]	тільки шум.

- Artikulationsort;

<u>Губні</u>	[б], [п], [в], [м], [ф]
<u>Передньоязикові</u>	[д], [д'], [т], [т'], [з], [з'], [с], [с'], [ц], [ц'], [дж], [дз], [дз'], [ж], [ч], [ш], [дж], [л], [л'], [н], [н'], [р], [р']
<u>Середньоязиковий</u>	[й]
<u>Задньоязикові</u>	[г'], [к], [х]
<u>Глотковий</u>	[г]

- Beteiligung des passiven Organs (за пасивним органом);

Альвеолярні	Зубні
[ж], [ч], [ш], [дж], [р], [р']	[д], [д'], [т], [т'], [з], [з'], [с], [с'], [ц], [ц'], [дз], [дз'], [л], [л'], [н], [н']

- Artikulationsart;

Ротові	[б], [п], [д], [д'], [т], [т'], [г], [к]
Носові	[м], [н'], [н]
<u>Африкати</u>	[дж], [дз], [дз'], [ч], [ц], [ц']
<u>Фрикативи</u>	[в], [ф], [з], [з'], [с], [с'], [ж], [ш], [й], [г], [х], [л], [л']
Дрижачі	[р], [р']

- der Phonosemantik (за фоносемантикою);

<u>Свистячі</u>	[з], [с], [ц], [дз], [дз']
<u>Шиплячі</u>	[ж], [ш], [ч], [дж]

- Palatalisation – keine Palatalisation (м'якістю та за твердістю)

Zu den akustisch-physiologischen Besonderheiten der deutschen Konsonanten gehören:

- 1) Aspiration der Verschlusslaute [p], [t], [k];
- 2) Labialisierung der Konsonanten vor den labialisierten Vokalen;
- 3) Abschwächung des Stimmtons bei den stimmhaften Konsonanten [b], [d], [g], [z].

**Zu den akustisch-physiologischen
Besonderheiten der ukrainischen
Konsonanten gehören:**

**МОДИФІКАЦІЇ ГОЛОСНИХ І
ПРИГОЛОСНИХ ФОНЕМ В
УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

1. Акомодація

Акомодація (лат. *accomodatio* - пристосування) - це процес взаємодії звуків різних категорій (голосних і приголосних). За напрямом акомодація буває прогресивна (→) і регресивна (←)

Визначають такі основні прояви акомодації голосних:

1. Задньоязикові приголосні відтягують початок або кінець артикуляції голосних переднього ряду назад (*гедзь, кігті*)
2. У позиції між губними пригол. нелабіалізовані голосні на початку артикуляції набувають незначного лабіального відтінку (*мив, бивні*)
3. Носові приголосні часто назалізують голосні на початковій фазі їх творення (*ніс, море*)
4. Тверді передньоязикові приголосні надають голосним переднього ряду більш задньої артикуляції, а голосним заднього – більш передньої (*дав, червень*)
5. Під впливом м'яких приголосних голосні [а, о, у] в початковій або кінцевій фазі артикуляції мають і-подібний сегмент [*л'_iамка*], [*ба'_iт'к^oо*].

Акомодація приголосних до сусідніх голосних виявляється не так яскраво:

1. [п', б', ф', в', м', ш', ч', дж', г', к', х', г'] з'являється перед [і]: [п'іна], [г'ілка]
2. перед наступним [о],[у] відбувається лабіалізація приголосних [к^оут], [б^оур'а].

2.Редукція голосних

Редукція (лат.reductio - скорочення) – це видозміна звуків, що є наслідком меншої напруженості і тривалості артикуляції. На вимові голосних, особливо ненаголошених, позначається тверде чи м'яке консонантне оточення.

Редукція буває:

Кількісна – під якою розуміють зменшення тривалості й артикуляційної напруженості при збереженні характерного тембру. В усіх позиціях ненаголошені голосні коротші за наголошені.

Якісна полягає у тому, що ненаголошений, втративши напруженість, утворюється при нейтральному або близькому до нейтрального положенні мовних органів, унаслідок чого змінюються якісні характеристики голосних.

На слух зміни ненаголошених [а,у,і] непомітні. Це перший ступінь редукції голосних. Другий ступінь стосується [е, и, о], які в ненаголошеній позиції вимовляються як [и^е],[е^и],[о^у].

Третій ступінь (або повна редукція) настає тоді, коли при швидкому темпі мовлення голосні практично випадають (водовоз, водогін). Для української вимови характерна редукція I і II ступенів, причому I проявляється слабо.

3. Асиміляція голосних і приголосних

Асиміляція (лат. - уподібнення) виникає між звуками одного й того ж виду (голосних з голосними, приголосних з приголосними).

Асиміляція голосних називається гармонійною. Особливістю українського ненаголошеного вокалізму є дистантна гармонійна асиміляція. Це регресивна асиміляція голосних у суміжних складах, яка полягає у тому, що попередній голосний певною мірою уподібнюється до наступного. У результаті вокальної гармонії попередній голосний перед високим теж підвищується, перед наступним низьким – понижується; перед лабіалізованим більш чи менш лабіалізується.

Більш послідовно гармонійної асиміляції зазнають ненаголошені перед наголошеними. Гармонійної асиміляції зазнають усі голосні, але на слух сприймаються лише ті зміни, що загрожують змішуванню фонем: /e/ - /и/, /и/ - /e/, /o/ - /y/.

Гармонійна асиміляція тісно переплітається з редукацією голосних, накладаючись на неї, посилюючи або послаблюючи її. Так, ненаголошений [e] перед складами з [e, o], які теж є голосними середнього підняття.

Ненаголошений [o] перед складом з [i] стає більш закритим [ô]: [m^oôb'i]; перед складом з [y] – наближається до нього [к^oo'ж^oух]. У цих випадках асиміляція голосних посилює редукацію, тому ці зміни сприймаються на слух.

При асиміляції приголосних

сусідні звуки стають або абсолютно однаковими, або подібними за якимись окремими ознаками. Розрізняють асиміляцію:

повну – приголосні зливаються в один довгий звук [p^oобe^uц':a]; [y p'iц':i]

часткову – змінюється якість приголосного [сц'ідити]

За напрямом асиміляція буває:

прогресивна [в'іст^{\ц\}], [с'/т^{/ц/}іна] та регресивна.

Випадків прогресивної асиміляції приголосних небагато. Її можна проілюструвати таким явищем, як виникнення призвука [ц'] у приголосного [т'] під впливом попереднього свистячого [с']: [ра·д'іс'т^{/ц/}]; [г'іс'т^{/ц/}]; [с'т^{/ц/}іл].

Прогресивна асиміляція відбулась у словах: бджола (дрм. бьчела – бчола - бджола); сільський (дрм. сельский); суддя - [суд'ја] - [суд'д'а].

Найпоширенішою в українській мові є асиміляція регресивна, яка буває кількох видів:

I. За участю голосу (дзвінкістю / глухістю)

а) глухі перед дзвінками вимовляються як дзвінки: [м^оол^оо·д'ба], [ф^оудб^оол].

Глухий змінюється на відповідний дзвінкий і на межі двох слів. Частіше це стосується розмовного стилю (бік болить [б'іг б^оолит[\]], [к'ідб'іжит[/]]).

б) Дзвінки приголосні виявляють помітну незалежність при вимові, зберігаючи свою дзвінкість у більшості позицій (голубка, казка)

Асиміляція за глухістю відбувається:

1. На межі префікса з-, роз-, без-, прийменника та кореня перед [к, п, т, ф, х]: [схати], [р^оосказати]
2. У середині слова г переходить у х перед глухими: [н'іхт'і], [ле^ухкиї], [в^оохкиї].

Асиміляція за місцем і способом творення виявляється у взаємному уподібненні свистячих [з, с], шиплячих [ж, ш]: [р^оож^о:увати], [при^ен'іш:и]
Шиплячі теж можуть уподібнюватися свистячим: не тривожся [нетри^ев^ооз'с'а],
учишся [ўчи^ес':а].

4. Спрощення у групах приголосних

При відмінюванні та словотворенні іноді виникає невластивий українській мові, важкий для вимови збіг кількох приголосних. У таких групах відбувається спрощення, що засвідчене орфографією:

ждн – жн (тиждень - тижневий), здн - зн (проїзд - проїзний)

У деяких словах спрощення відбувається на рівні вимови, а на письмі не передається (*шістсот* [ʃi^o:ot]). У словах іншомовного походження спрощення не відбувається, але на рівні вимови 1 приголосний може випадати. Особливо це стосується [т] у прикметниках, утворюваних за допомогою суфікс – ськ [т^oурис'киї], [ст^oуден'с'киї]

5. Подовження приголосних

В українській мові можуть подовжуватись: [д':, т':, з':, с':, ц':, л':, н':, ж':, ч':, ш':,] між пригласними. Подовження приголосних зумовлене фонетичними змінами в минулому мови, а саме асиміляцією [j] попереднім м'яким приголосним. судья – судја – суд'д'а. Це подовження називається фонетичним. Губні приголосні не асимілюють [j] і він зберігся на сьогодні [n'ipja]. [n^oδв'ipja].

Практичні завдання:

1. Finden Sie in den gegenübergestellten deutschen und ukrainischen Wörtern gleiche und unterschiedliche phonologische Oppositionen:

A. Mutter – Butter, machen – lachen, dein – sein, Zeit – weit, bieten – bitten, fühlen – füllen, Wahl – Wall, Bühne – Biene, Münze – Minze, Bein – Bahn, Zaun – Zahn, Bräute – Brote, packen – backen, finden – winden, Enge – Egge, passen – fassen, locken – lochen, Mappe – Matte.

B. Бас – вас, бам – гам, пень – день, бік – рік, був – дув – гув, брати – драти – грати, віл – тіл – кіл, був – дув – чув – гув, пік – тік – сік, піл – діл – тіл – кіл, він – кін – гін, пив – лив – шив – рив, піч – ніч, бал – зал, бік – тік, дар – бар, там – сам, бук – лук, син – синь.

2. Analysieren Sie phonetische Struktur der unten angegebenen Wörter und bestimmen Sie Vokale und Konsonanten, die nur für deutsche oder ukrainische Sprache typisch sind:

A. Pferd, Tee, Zunge, gingen, Nacht, heißen, Hund, Bäume, Traum, Apfel, nicht, windig, Übung, Mai, Pfau, küssen, öffnen, mögen, heute, mich, Meinung, Dampf, wichtig, singen, müssen, greifen, aber, Person, Tier, still, für, kühl, bleiben.

B. Гість, гримати, стяг, громадський, хоролий, нагір'я, розрісся, мимохідь, ляльковий, дзеленькати, цвяхи, дзявоніти, ворітця, боротися, змагання, в'їзд, громаддя, цвірінькати, цяцькатися, дзенькати, щасливий, в'юнище.

3. Charakterisieren Sie die Art der Assimilation in den unten angegebenen Wörtern:

A. Das Bild, Aufbau; sagst, entdecken, Grundsatz, Durchgang, das Silber, bittet sie, es blitzt, sind sie, die Ausgabe, entsagen, Absatz, aufgeben, haben, Lippen, Hacken, sagen, Kongress, konkret, Kind, Kalb, Vöglein, üblich, lang, Wind, Tag.

B. Бджола, (на) з'їзді, безпечний, безхвостий, сміється, к бісу, з жита, зжитий, безчестя, у діжці, у пляшці, принісши, квітчати, з саду, у казці, у низці, у книжці, вогкий, вокзал, з-під, без шапки, боротьба, зсілося, з хати, багатства, кігті, нігті.

- 1. Analysieren Sie Akzentuierung in folgenden deutschen und ukrainischen Wörtern und zeigen Sie, ob in den verglichenen Sprachen: a) ständige oder bewegliche Betonung, b) Haupt- und Nebenakzent existiert oder nicht existiert.**

Das Leben, leben, malen, fehlen, die Ehre, lesen, das Lesen, das Papier, der Aspirant, die Parade, bezahlen, die Abfahrt, verlieren, die Anzahl, mitziehen, das Versteck, anbieten, entfliehen, mitfahren, die Fremdsprache, das Esszimmer, die Mittelschule, das Fensterbrett, das Studentenheim, das Stadtzentrum, das Foto, die U-Bahn, damit, woraus, davon, wozu.

Байдуже, байдужість, вимога, вимогливість, запитання, завдання, обґрунтувати, обґрунтування, найневтішніший, недовиторгуваний, псевдореалістичний, щонайменше, вищепойменовані, державно-правовий, розграбовувати, зернозбиральний, щиросердечність, перекотиполе, підтакувач, ясно-зелений, чорно-білий.

Lesen Sie die unten angegebenen deutschen und ukrainischen Wörter und bestimmen Sie gleiche und unterschiedliche Eigenschaften der Wortbetonung in behandelnden Sprachen.

Atom – atomar, Katastrophe – katastrophal, Zentrum – zentral – zentralisieren, Kontinent – kontinental, China – Chinese – chinesisch, original – Originalität, real – realistisch – realisieren – Realität, Variante – Variation, Vagabund – vagabundieren, Kontrolle – kontrollieren, Charakter – Charaktere – charakteristisch, Professor – Professoren, Motor – Motoren.

Англія – англійський, анотувати – анотація – анотаційний, байдикувати – байдики, бджола – бджолиний, дикий – здичавілий, вага – ваговий, веселити – веселість, виселяти – виселений, молоко – молочний, наймит – наймитувати, носити – ношений, переривати – перерва, оригінал – оригінальний, ріг – рогач – роговий, сам – самотній – самотина.

Lesen Sie die unten angegebenen deutschen Wörter mit den möglichen Akzentuierungsmodellen und stellen Sie den distinktiven Unterschied fest.

August : August, modern : modern, übersetzen : übersetzen,
wiederholen: wiederholen, unterrichten : unterrichten,
umgehen : umgehen.

Betonen Sie richtig folgende ukrainische Wörter und bestimmen Sie distinktive Funktion der Wortbetonung

замок (S): замок (S), мука (S): мука (S) дорога (S), дорога (Adj)
пори (Spl): пори (Sgen): пори (V imp), заняття (S): заняття (S) коса
(S): коса (Adj), коси (Spl): коси (Sgen oder V imp) сестри (Spl): сестри
(Spl): сестри (Sgen) тепла (Sgen): тепла (Adj) ходи (S): ходи (V imp)
свята (Sgen): свята (Adj) левади (Spl): левади (Sgen) багатію (Sdat):
багатію (V) корови (Spl): корови (Sgen) поперек (S): поперек (Prärp)
голубці (Spl): голубці (Sdat) рачки (Spl): рачки (Adv) кленові (Sdat):
кленові (Adj) шкода (S): шкода (Adv) говірка (S): говірка (Adj) луска
(S): луска (V), попри (Prärp): попри (V imp) вимови (SgenSpl): вимови
(V imp) приклад (S): приклад (S)